

Aan de leden van de raad van de gemeente Noardeast-Fryslân
Postbus 1
9100 AA Dokkum

Ons kenmerk: 2024-177374
Behandeld door: K. Boerema
E-mailadres: k.boerema@noardeast-fryslan.nl
Datum: 15 oktober 2024

Onderwerp: Raadsbrief Energietransitie najaar 2024

Geachte raad,

Aan uw raad is toegezegd dat we u halfjaarlijks informeren over de voortgang van de gemeentelijke energietransitie. In deze raadsbrief praten we u bij over alle lopende projecten.

Elektriciteit

Gemeentelijke ambitie duurzame elektriciteit

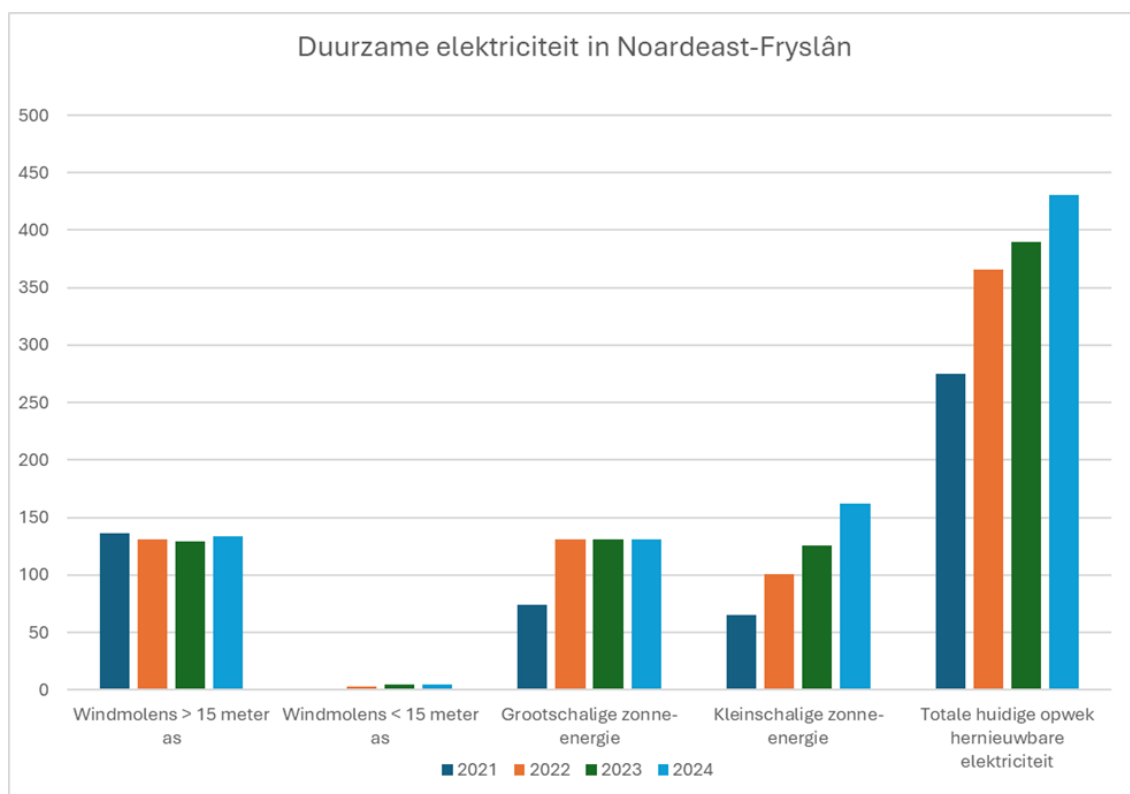
In 2021 heeft uw raad de ambitie vastgesteld om in 2030 minimaal 70% van de gemeentelijke elektriciteitsvraag duurzaam op te wekken. Deze ambitie geldt als onze inbreng in de ambitie van de Friese Regionale Energiestrategie (RES). Op dat moment gingen we ervan uit dat er nog 68 hectares aan zonneparken (omgerekend 6 grotere windturbines) nodig zou zijn om te voldoen aan deze ambitie. Recent is een analyse gemaakt van hoeveel duurzame elektriciteit er de afgelopen jaren bij is gekomen en hoe we ons op dit moment verhouden tot die 70%-ambitie. Uit deze analyse blijkt dat het vermogen aan zonne- en windenergie in de periode 2021-2024 is gegroeid van 275 terajoule (TJ) naar 431 TJ. Gezien de geschatte elektriciteitsvraag in 2030 van 729 TJ zitten we nu dus op 59% duurzame elektriciteit. Omgerekend is er nu nog 'maar' 23 hectares aan zonneparken nodig (of afgerond circa 3 grotere windturbines).

	2021	2024
Opwekking duurzame energie	275 TJ	431 TJ
Percentage van elektriciteitsvraag 2030 (729 TJ)	38%	59%
Resterende ambitie in hectares zonne-energie	68	23
Resterende ambitie in aantal windturbines	6	3

Tabel 1: ontwikkeling 70%-ambitie

Figuur 1 toont de ontwikkeling van duurzame elektriciteit in de periode 2021-2024. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen wind- en zonne-energie, zowel kleinschalig als grootschalig¹. De stijging in duurzame elektriciteit wordt met name verklaard door de categorie kleinschalige zonne-energie. Dit was in

¹ Kleinschalige windturbines betreffen in dit geval de zogeheten EAZ-turbines op boerenerven. Grootschalige zonne-energie betreffen alle zonneparken en de grote zonnedaken (met name bij bedrijven). Onder kleinschalige zonne-energie vallen alle zonnepanelen op daken van particulieren.

Figuur 1: opwekking duurzame elektriciteit per categorie

2024 2,5 maal zoveel (!) als dat het was in 2021. Deze spectaculaire stijging van zonnepanelen bij particulieren is ook in de rest van Nederland merkbaar, waarbij de energiecrisis waarschijnlijk een belangrijke aanjager is geweest. Ook de kleine windturbines bij boerenerven groeiden snel in aantal (naar 44 in 2024), hoewel dit qua totaal vermogen maar een beperkte bijdrage leverde (minder dan 5 TJ). Grootschalige windenergie is niet gegroeid, zoals dat het de afgelopen 10-15 jaar ook al het geval was, mede gezien het provinciale beleid omtrent windenergie. Qua zonneparken is alleen tussen 2021 en 2022 een sterke groei te zien, vanwege de aanleg van het zonnepark Dokkum nabij bedrijventerrein Betterwird (goed voor ruim 50 TJ). In de jaren daarna is er niks bijgekomen, wat alles te maken heeft met de situatie rond de netcongestie (meer hierover in de volgende paragraaf). Tegelijkertijd tonen de cijfers aan dat één zonnepark een sterke groei in opgesteld vermogen bewerkstelligt.

Samenvattend lijken we dus aardig op koers te liggen voor onze ambitie van 70%. Het zou zelfs zo kunnen zijn dat, als de groei in kleinschalige zonne-energie zich zo doorzet, dit in een groot deel van de resterende ambitie kan voorzien. Want als er steeds meer zonnepanelen op daken van huishoudens bijkomen, dan is er weer minder dan de genoemde 23 hectare aan grootschalige zonne-energie nodig. Echter, het is maar zeer de vraag of deze groei in kleinschalige zonne-energie zich doorzet. Ten eerste heeft het kabinet aangekondigd om de salderingsregeling vanaf 2027 volledig af te schaffen. Omdat deze regeling zekerheid en een vast verdienmodel bood, zal het wegvallen daarvan een rem zijn op het aanschaffen van zonnepanelen. Ten tweede kan de eerdergenoemde netcongestie ook een rem zijn. Hoewel het voor particulieren nog altijd mogelijk is om zonnepanelen te installeren, kan het voorkomen dat de spanning op wijkniveau op de zonnigste momenten te hoog wordt, waardoor zonnepanelen 'uit' slaan. Dit zijn juist de momenten dat zonnepanelen het meeste opleveren. Dus hoe vaker deze situaties zich voordoen, hoe minder bewoners geneigd zijn om zonnepanelen aan te schaffen. Het is dus zeer twijfelachtig of we op een dergelijke groei als de afgelopen jaren kunnen rekenen.

Tot slot is de ambitie voor 2030 een tussenstation voor het eindstation van 2050. Hiervoor heeft uw raad nog geen ambitie vastgesteld, maar vanuit (inter)nationale Klimaatakkoorden is duidelijk dat we in 2050 onafhankelijk van fossiele brandstoffen moeten zijn. Indien Noardeast-Fryslân al haar benodigde elektriciteit binnen de gemeentegrenzen wil opwekken, dan is er op termijn naar schatting ruim 1.400 TJ aan duurzame elektriciteit nodig. Dit is twee keer zo hoog als de elektriciteitsvraag in 2030, omdat we de komende decennia steeds meer elektriciteit gaan verbruiken. Niet alleen voor het verwarmen van woningen via warmtepompen, maar ook voor elektrisch koken en elektrisch rijden. Gerekend met die elektriciteitsvraag zitten we met de huidige opwekking van 431 TJ op dit moment nog maar op 30% van het geheel.

Omgerekend zou dit neerkomen op 272 hectare aan zonne-energie (grootschalig of kleinschalig) die vanaf nu nog moeten worden gerealiseerd (staat gelijk aan 26 grotere windturbines). De afgelopen jaren is de duurzame elektriciteit gemiddeld met zo'n 50 TJ per jaar toegenomen. Als deze stijging zich doorzet, dan zouden we voor 2045 al geen fossiele elektriciteit meer gebruiken. Echter, daarvoor zijn we voor een zeer groot deel afhankelijk van hoe de netcongestie op het elektriciteitsnet zich ontwikkelt.

Netcongestie

Zoals gezegd heeft de netcongestie grote impact op de gemeentelijke energietransitie en kan het een rem zijn op onze ambities. De krapte op het elektriciteitsnetwerk zorgt er enerzijds voor dat grootverbruikaansluitingen niet hun gewenste vermogen kunnen afnemen, waardoor bedrijven bijvoorbeeld niet kunnen uitbreiden (in de volgende paragrafen meer over de situaties in Hallum en Betterwird). Anderzijds heeft de netcongestie ook impact op het terugleveren van energie, waardoor op dit moment in de gehele gemeente geen grootschalige opwekking van duurzame energie, zoals zonneparken, kunnen worden gerealiseerd.

Om meer grip te krijgen op deze situatie is het afgelopen jaar de Regioanalyse uitgevoerd voor de ANNO-regio. Hierover bent u geïnformeerd in de gezamenlijk ANNO-bijeenkomst van 12 maart jl. Ook is het document bijgevoegd bij de behandeling van de concept Energievisie op 11 juli jl. Eén van de belangrijkste uitkomsten van deze analyse is dat er een nieuw onderstation in Dokkum moet komen. Het huidige onderstation in Dokkum wordt aangepast en zal rond 2031 worden opgeleverd. Echter, omdat de vraag naar elektriciteit zo snel groeit, is de verwachting dat een jaar daarna direct alweer netcongestie zal optreden. Om deze situatie te voorkomen, is er een tweede onderstation nodig. Het realiseren van zo'n onderstation kan wel 7 tot 8 jaar duren. Daarom is het zaak dat er snel keuzes worden gemaakt en dat samen met de netbeheerders gezocht wordt naar een geschikte locatie.

NuLelie (Netuitbreiding Lelie)

Liander is bezig met de verzwaring en uitbreiding van het middenspanningsnet (project NuLelie). Momenteel worden er werkzaamheden uitgevoerd in onder andere Dokkum en Hallum. Op 26 juni jl. hebben wij u geïnformeerd (2024-140780) dat de uitbreiding van het middenspanningsnet van Liander vertraging oploopt. De vertraging van NuLelie kan impact hebben op de woningbouw. Binnenkort ontvangen wij een overzicht van Liander, met daarin de projecten binnen de gemeente die vertraging oplopen. Na analyse van de gegevens van Liander informeren wij u zo spoedig mogelijk over de consequenties van de vertraging voor onze opgaven.

LS-productiestraat

Niet alleen het middenspanningsnet moet verzwakt en uitgebreid worden maar ook het laagspanningsnet. Tot nu toe plaatste Liander een middenspanningstation (transformatorhuisje) als ergens problemen waren. Doordat onze elektriciteitsvraag hoger wordt, maar ook doordat we steeds meer duurzame elektriciteit terugleveren, gaat Liander het hele laagspanningsnet verzwaken. Niet alleen meer en dikkere kabels, maar ook meer middenspanningstations. Voor deze grootschalige aanpak heeft Liander een buurtgerichte aanpak ontwikkeld; de LS-productiestraat. Met deze aanpak maken ze het laagspanningsnet van complete buurten toekomstbestendig, zodat er voldoende capaciteit is voor onder andere elektrisch verwarmen, rijden en koken. Om het proces te versnellen, maken de gemeente en Liander afspraken die worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Deze overeenkomst zal Q4 2024 worden getekend, waarna wij u informeren over de inhoud van de overeenkomst. Per dorp / buurt worden de plannen verder uitgewerkt en vastgelegd in een buurtrealisatieplan. Binnenkort wordt de keuze gemaakt in welk(e) dorp(en) / buurt(en) wordt gestart met het opstellen van een buurtrealisatieplan, met name op basis van waar op dit moment de grootste knelpunten zijn.

Integraal programmeren (pMIEK)

De situatie omtrent de netcongestie vraagt om prioritering in investeringsbeslissingen van de netbeheerders. Om die reden heeft het Rijk het 'integraal programmeren' in het leven geroepen. Dit is het proces waarin het Rijk, provincie, gemeenten en netbeheerder(s) iedere 2 jaar samen maatschappelijk afgewogen keuzes maken over de inrichting van het energiesysteem in de regio. Dit gebeurt in samenhang met andere sectoren die ruimte in de fysieke leefomgeving en op het energienetwerk opeisen. Denk aan woningbouw, industrie, mobiliteit en landbouw. Dit proces bestaat uit verschillende stappen: eerst wordt de huidige energie-infrastructuur en de verwachte vraag en aanbod van energie in kaart gebracht, vervolgens stelt de regio (in dit geval Fryslân) een energievisie op, en aan de hand daarvan wordt afgewogen welke infraprojecten prioriteit krijgen. Het besluit om het bestaande onderstation in Dokkum uit te breiden is al genomen. Echter, in de 'Regioanalyse ANNO' is geconstateerd dat een jaar na oplevering van dit onderstation direct weer netcongestie zal optreden in onze regio. Daarom moet er aanvullend worden geïnvesteerd in een extra onderstation in Dokkum.

De eerstvolgende oplevering van de tweejaarlijkse cyclus van het integraal programmeren is in het voorjaar van 2025. Uw raad wordt meegenomen in het prioriteren van projecten, waarna deze lijst wordt aangeleverd bij de provincie.

Concept Friese Energievisie

Zoals hierboven genoemd, moet elke regio een eigen energievisie opstellen. Op dit moment wordt er gewerkt aan een Friese Energievisie. Een conceptversie is in uw raad behandeld op 11 juli jl. De concept Energievisie stelt dat Fryslân in 2050 alleen schone brandstoffen wil gebruiken, dat we evenveel opwekken als dat we verbruiken en dat we een goed werkend energiesysteem hebben zonder netcongestie. Daarbij worden de volgende leidende principes gehanteerd voor de bouw van het energiesysteem van de toekomst in Fryslân:

1. Fryslân stimuleert energie voor en door de gemeenschap;
2. Fryslân zet maximaal in op energiebesparing;
3. Alle bronnen zijn nodig, naast kleinschalige is ook grootschalige productie nodig;
4. Fryslân past de energie-infrastructuur goed in, zowel in het landschap als in het energiesysteem;
5. Fryslân versterkt de flexibiliteit van het energiesysteem.

Onze wensen en bedenkingen op de conceptversie zijn verwoord in een reactiebrief. In die brief roepen wij met name op tot een meer integrale afweging om te komen tot het energiesysteem van de toekomst, waarbij er niet alleen maar vanuit ruimtelijke principes, maar ook vanuit sociaaleconomische belangen keuzes worden gemaakt. Nadat ook Provinciale Staten de mogelijkheid hebben gehad wensen en bedenkingen mee te geven, zullen Gedeputeerde Staten (GS) in december de (eventueel aangepaste versie van de) Energievisie vaststellen. GS gebruiken deze Energievisie vervolgens als bouwsteen voor de herijking van de Provinciale Omgevingsvisie (POVI), waarin de daadwerkelijke ruimtelijke keuzes worden gemaakt. De Energievisie is namelijk alleen richtinggevend. De POVI zal vervolgens een eigen traject volgen en uiteindelijk worden vastgesteld door Provinciale Staten.

Bedrijventerrein Betterwird

Ook de bedrijven op Betterwird ervaren de consequenties van de netcongestie. Nieuwe bedrijven kunnen niet worden aangesloten en bestaande bedrijven kunnen niet uitbreiden en staan deels stil. Om de situatie rond de netcongestie te verbeteren, liggen er op korte termijn kansen via een pilottraject dat we doorlopen samen met Liander. Hierin geldt Betterwird als één van de zeven nationale pilots om te komen tot een groepsaansluiting op het elektriciteitsnetwerk. Dit gaat over contractbeheersende overeenkomsten, waarbij ondernemers een deel van hun piekvermogen in hun contract inleveren, en bedrijven op elkaar afstemmen wanneer ze energie verbruiken. Dus bijvoorbeeld dat het ene bedrijf 's ochtends eerder opstart en het andere juist later. Hierdoor is er op piekmomenten een contractbeperking, maar dat maakt meer capaciteit vrij op andere momenten, waardoor bedrijven wel kunnen uitbreiden. We zijn in gesprek met de bedrijven om deze opties te verkennen.

Op de langere termijn kan een Smart Energy Hub uitkomst bieden. In zo'n energiehub kunnen bedrijven samenwerken om energie op te wekken, op te slaan, en om het verbruik af te stemmen. Doordat de energie lokaal wordt opgewekt en opgeslagen, wordt de druk op het elektriciteitsnet sterk geremd. Daarvoor is dus wel nodig dat duurzame energie op lokaal niveau kan worden opgewekt. Op dit moment staat in de provinciale omgevingsverordening echter dat windturbines tot een tiphoogte van 100 meter alleen worden toegestaan, als er ofwel evenveel meters aan oude windturbines worden gesaneerd, ofwel het een initiatief betreft op of naast bedrijventerreinen in Sneek, Leeuwarden, Heerenveen of Drachten. In onze zienswijze op de provinciale omgevingsverordening, zoals ook verwoord in onze reactiebrief op de concept Energievisie, stellen wij voor om 'Regiostad Dokkum' hier aan toe te voegen. Onder Regiostad Dokkum verstaan wij zowel het bedrijventerrein Betterwird als het bedrijventerrein Hallum.

Bij de provincie blijven we onder aandacht brengen wat het belang van deze bedrijventerreinen is voor de lokale economie. Het belang hiervan hangt sterk samen met de productie van duurzame elektriciteit en opslag van energie, en hoe we via die route het elektriciteitsnet kunnen ontlasten. Lukt dat niet, dan heeft dit enorme consequenties voor de bedrijven in onze gemeente. Stilstand is achteruitgang voor onze regionale economie.

Omgevingsprogramma Hallum (voorheen Fyzje Hallum)

De problematiek in Hallum laat zien dat de energietransitie geen op zichzelf staand thema is, maar onlosmakelijk verbonden is met andere belangen zoals woningbouw. Al deze opgaven worden gebundeld in een overkoepelende 'Omgevingsprogramma Hallum'. Begin dit jaar heeft u hiervoor een startnotitie ontvangen. In dit programma brengen we de volgende opgaven samen:

- De wens vanuit bedrijven voor uitbreiding van bedrijventerreinen door economische groei;
- De wens vanuit het dorp voor woningbouw;
- Masterplan Hallum waarin ondernemers, provincie Fryslân en gemeente gezamenlijk een oplossing zoeken voor het stroomnetwerkprobleem;
- De warmtetransitie.

Door deze opgaven gezamenlijk op te pakken, proberen we te voorkomen dat ze elkaar gaan benadelen of vertragen. Over het onderdeel warmtetransitie leest u in het vervolg van deze raadsbrief meer, onder het kopje 'Wijkuitvoeringsplan Hallum'.

Op dit moment ligt er veel nadruk op het Masterplan Hallum, omdat de netcongestie ook impact heeft op de andere thema's. Net als in Betterwird wordt er gekeken naar een groepsaansluiting en naar de mogelijkheden voor een Smart Energy Hub. Liander is in Hallum al wel bezig met het verzwaren van het net en verwacht tegen 2027 de urgente problemen te hebben opgelost. Echter, daarna ontstaan er al snel weer nieuwe problemen met de groeiende vraag naar elektriciteit. Een voordeel van ons goede contact met Liander is dat de vertraging van het programma NuLelie geen impact heeft op het bedrijventerrein Hallum. Hier is rekening mee gehouden in de prognoses, omdat Liander ook de urgentie erkent. Hetzelfde geldt overigens ook voor Betterwird. Zoals eerder vermeld kan de vertraging eventueel wel impact hebben op de woningbouw, maar dat is dus afhankelijk van het overzicht dat wij binnenkort van Liander ontvangen.

Zonnepark Munnekezijl/Kollumerwaard

In 2022 heeft uw raad een motie aangenomen, waarin u oproept om bij het initiatief 'zonnepark Kollumerwaard' de inwoners van Munnekezijl goed te betrekken en mee te laten profiteren en om aandacht te hebben voor de biodiversiteit. Al een aantal jaren zijn we in overleg met de initiatiefnemer om deze en andere belangen te behartigen. Daarbij speelt de situatie rond de netcongestie ook nadrukkelijk mee. In 2021 heeft de initiatiefnemer een omgevingsvergunning aangevraagd. Normaliter moet binnen een halfjaar een beslissing worden genomen, maar deze termijn is diverse malen opgeschort in overleg met, en meestal op verzoek van, de initiatiefnemer. Inmiddels heeft de initiatiefnemer een weigeringsbesluit gevraagd, zodat er een definitief besluit op de vergunningsaanvraag komt. Het college is voornemens om de vergunning te weigeren, omdat het initiatief niet aan ons 'Beleidskader zonne-energie 2020' voldoet.

Toezegging inzet van gasgeneratoren

In de raadsvergadering van 11 juli jl. is door de fractie FNP een vraag gesteld aangaande de inzet van gasgeneratoren, als oplossing voor het ontlasten van het elektriciteitsnet. Specifiek is de vraag gesteld wanneer de provincie Fryslân haar standpunt inneemt op dit onderwerp. Bij deze geven we invulling aan de toezegging (240711) om hier schriftelijk op terug te komen.

In onder andere de provincies Utrecht, Flevoland en Gelderland worden gasgeneratoren ingezet om de congestie op het elektriciteitsnetwerk tijdelijk op te lossen, onder andere bij grootschalige woningbouwprojecten. Deze gasgeneratoren wekken lokaal elektriciteit op, zodat er geen extra belasting op het reguliere netwerk plaatsvindt. Daardoor kunnen nieuwe projecten ondanks de netcongestie wel doorgang vinden.

Op dit moment heeft de provincie nog geen concreet standpunt ingenomen, omdat er samen met netbeheerder Liander nog gewerkt wordt aan een overkoepelend actieplan voor het verminderen van netcongestie. De inzet van gasgeneratoren is geen los onderdeel, maar is één van de mogelijke oplossingen. In het actieplan is daarom ook aandacht voor andere oplossingen zoals de ontwikkeling van Energiehubs en batterijopslag. Dit actieplan moet begin 2025 gereed zijn. Op dat moment is duidelijk welke concrete maatregelen nodig zijn, gebaseerd op de berekeningen waar Liander nu aan werkt. Afhankelijk daarvan moeten er keuzes worden gemaakt. Dat zal de provincie niet alleen doen, maar dat gebeurt gezamenlijk in de Friese Energietafel (FET). Hierin zijn wij als gemeente ook vertegenwoordigd. In het Bestuurlijk Overleg FET van 15 november worden bestuurders geïnformeerd over de voortgang en de inhoud van het actieplan. Op dit moment is het dus nog te vroeg om te speculeren over de noodzakelijke acties en mogelijk keuzes. De provincie neemt gezamenlijk met de FET pas een standpunt in, als er meer duidelijkheid is over het eerdergenoemde actieplan. We houden u op de hoogte van de ontwikkelingen van dit actieplan.

Energiearmoede

Gemeentelijke aanpak energiearmoede

Vanuit de aanpak energiearmoede bieden we verschillende regelingen aan, die huishoudens helpen met energie besparen. Zo zijn er momenteel nog twee Ljochtbussen, die op afspraak langskomen om kleine maatregelen als tochtstrips, ledlampen en radiatorfolie aan te brengen. De aanmeldingen druppelen nog wel binnen, maar nemen wel steeds iets verder af, zeker in de afgelopen zomermaanden. Wat we in grote lijnen

merken, is dat veel huishoudens de kleinere, laagdrempelige maatregelen veelal hebben getroffen, en dat ze nu toe zijn aan grotere maatregelen. Dat merken we ook aan de rol van de Energiecoach, wiens adviesgesprekken aan huis we nog altijd gratis aanbieden. Waar in eerste instantie de meeste gesprekken nog bijna geheel in teken stonden van gedragsverandering en bewustwording, verschuift de focus nu steeds meer richting concretere maatregelen en de financiering daarvan. Zo helpt de Energiecoach ook bij aanvragen van subsidies, zoals de nieuwe gemeentelijke isolatiesubsidie. Want als we het hebben over het verschuiven van de focus van kleinschalige naar grootschalige maatregelen, dan gaat dat met name over de groeiende behoefte aan isoleren. Dat is ook onderdeel van een transitie, waarin we stap voor stap steeds grotere maatregelen treffen richting een duurzame, energiezuinige en toekomstbestendige woning.

Deze nieuwe isolatiesubsidie, die gefinancierd wordt vanuit het Nationaal Isolatieprogramma, bieden we sinds medio juni aan. Hiermee kunnen huishoudens een subsidie van € 2.800 aanvragen voor het treffen van isolatiemaatregelen. De subsidie kan worden ingezet via aangesloten bedrijven, via een eigen gekozen bedrijf of voor doe-het-zelfmaatregelen. Als voorwaarden gelden dat men in een koopwoning moet wonen met een WOZ-waarde van € 266.000 of lager (peildatum 1-1-2022) en een energielabel D, E, F of G. Omdat de focus ligt op de gemiddelde gemeentelijke WOZ-waarde, betreft dit zowel lage als middeninkomens. Daarmee is het bereik van de subsidie breder dan alleen de doelgroep energiearmoede.

Bovenop de gemeentelijke subsidie biedt de provincie nog een plus van € 2.500. Vanuit het Windpark Fryslân in het IJsselmeer heeft de provincie namelijk dusdanige winsten gemaakt dat zij dit herinvesteren in de Friese verduurzamingsopgave, o.a. dus in het Nationaal Isolatieprogramma (en een ander deel in maatschappelijk vastgoed). Als voorwaarde voor deze subsidie hanteert de provincie dat huishoudens bovenop de eerdergenoemde voorwaarden tevens een inkomen tot 150% van het sociaal minimum moeten hebben. Gezien deze inkomenseis is deze extra subsidie wel specifiek gericht op huishoudens in energiearmoede.

Vanaf vorig jaar september zijn we in verschillende dorpen en wijken met energieadviseurs langs de deuren geweest om de isolatiesubsidie alvast onder aandacht te brengen. Als gevolg hiervan zijn er circa 700 huishoudens naar voren gekomen, die aangegeven hebben geïnteresseerd te zijn. Op het moment van schrijven zijn er al zo'n 400 huishoudens die een aanvraag hebben gedaan. Deze cijfers ondersteunen het vermoeden dat veel huishoudens bezig zijn met grotere maatregelen en dat we in een nieuwe fase van de transitie zitten. Op dit moment zijn we bezig om bovengenoemde aanpak de komende maanden op te schalen naar de dorpen en wijken waar we nog niet zijn geweest.

In totaal hebben wij op dit moment voor zo'n 1.400 huishoudens subsidie beschikbaar, die we uiterlijk eind 2026 moeten besteden. Maar gezien bovenstaande cijfers is de verwachting dat we ruim voor die tijd het subsidieplafond hebben bereikt. Gezien dit feit is het geen slechte timing dat het Rijk onlangs weer een nieuwe tranche van het Nationaal Isolatieprogramma heeft geopend. Hiermee krijgen gemeenten weer meer geld om nog meer huishoudens te helpen met isoleren. Binnen deze nieuwe tranche is er meer aandacht voor Verenigingen van Eigenaren (VvE's) en komt er nog een grotere nadruk op doe-het-zelfmaatregelen dan dat er nu al is. Gezamenlijk met de andere Friese gemeenten werken we aan de invulling van deze nieuwe ronde.

Tot slot bood de gemeente in 2023 ook een witgoedwissel aan, waarmee huishoudens die de energietoeslag hadden ontvangen een waardebon van 600 euro konden aanvragen. Met deze waardebon konden zij een oude koelkast, vriezer of wasmachine vervangen voor een nieuw, energiezuinig apparaat. Gezien de populariteit in combinatie met het relatief beperkte budget was de regeling snel overvraagd. Vanwege financiële meevallers binnen de aanpak energiearmoede is er nu echter meer budget beschikbaar voor de witgoedwissel. Het college besluit binnenkort over een tweede ronde van de witgoedwissel. Naar schatting is er budget voor zo'n 350 huishoudens. De huishoudens die vanuit de vorige ronde nog op de wachtlijst stonden, worden hiervoor als eerste benaderd.

Volkshuisvestingsfonds

Zoals gezegd wordt isoleren steeds een belangrijker thema. Dat is ook nodig, want om de afhankelijkheid van hoge energieprijzen te verlagen zijn structurele besparingen nodig. Isolatie speelt daarom een belangrijke rol in het bestrijden van energiearmoede. Het nadeel van isoleren is echter dat er vaak investeringen van enkele tienduizenden euro's nodig zijn om de gehele woning aan te pakken. Met een stapeling van de gemeentelijke, de provinciale en de landelijke ISDE-subsidie kunnen serieuze stappen worden gezet. Maar voor het isoleren van de gehele woning is dat onvoldoende. Op dit moment vergt dat dus een grote, eigen investering van woningeigenaren. Voor woningeigenaren in energiearmoede is dit vaak niet een optie. Het ontbreekt hen aan de financiële middelen om zulke investeringen op te brengen. Deze financiële situatie maakt ook vaak dat het onderhoudsniveau van de woning niet op peil is.

Vanwege deze constatering hebben we een aanvraag gedaan bij het Volkshuisvestingsfonds (VHF). Het doel van het VHF is om de leefbaarheid en veiligheid in de meest kwetsbare wijken te vergroten. In onze aanvraag hebben wij de relatie gelegd tussen energiearmoede en leefbaarheid. Want als bewoners hun

woning niet toekomstbestendig kunnen maken, met een hogere energierekening blijven zitten en hun woning soms niet eens kunnen verwarmen, dan heeft dit vanzelfsprekend impact op de leefbaarheid van dit huishouden. Maar als zij daardoor ook geen middelen hebben om achterstallig onderhoud aan te pakken, dan heeft dit ook impact op de leefbaarheid in de dorpen en wijken. Slecht onderhouden woningen kunnen namelijk een grote impact hebben op het straatbeeld. Het isoleren van deze woningen en het plegen van achterstallig onderhoud kan substantieel bijdragen aan de leefbaarheid in onze gemeente.

Onze aanvraag is eind vorig jaar goedgekeurd, waardoor we inmiddels een beschikking van ruim 9 miljoen euro hebben ontvangen. Hiermee kunnen wij ruim 300 woningeigenaren helpen met isolatie en achterstallig onderhoud. Sinds de beschikking is er gewerkt aan een plan van aanpak, dat inhoudelijk ingaat op de uitvoering van dit project. Deze aanpak wordt in naar verwachting in Q1 van 2025 aan u voorgelegd.

Warmtetransitie

Proeftuin Aardgasvrije wijk Eanjum

Stap voor stap werken we toe naar een aardgasvrij Eanjum. Eén van de belangrijkste, eerste stappen is het besparen van energie. Woningeigenaren in Eanjum kunnen nog altijd gebruik maken van een subsidie van 2.000 euro, waarmee verduurzamingsmaatregelen als isoleren en elektrisch koken kunnen worden gefinancierd. Inmiddels hebben al zo'n 120 woningeigenaren hiervan gebruik gemaakt. Het resultaat hiervan is dat er al 475 m² glas vervangen is (vaak samen met de kozijnen), meer dan 1.000 m² dakisolatie, 1.600 m² vloerisolatie, en 500 m² spouwmuurisolatie. Ook wordt er door mensen in het buitengebied van Eanjum subsidie aangevraagd voor het plaatsen van warmtepompen en wordt er een woning verwarmd door de warmte die vrijkomt bij het koelen van verse koeienmelk. Het Eanjumer Energieloket is iedere woensdag geopend voor vragen over het verduurzamen van woningen en voor hulp bij het aanvragen van subsidies.

Na energiebesparing volgt uiteindelijk het duurzame alternatief voor aardgas. Er is een doorrekening gemaakt van het beoogde warmtenet. De resultaten van dit onderzoek worden momenteel uitgewerkt met de energiecoöperatie. Daarna zal dit onderzoek gepresenteerd worden aan bewoners en aan uw raad. Omdat we nauw samenwerken met Energiecoöperatie De Anjumer Eendragt en omdat er veel geld mee gemoeid is, heeft het College besloten een samenwerkingsovereenkomst met de energiecoöperatie op te stellen. Deze samenwerkingsovereenkomst wordt binnenkort ondertekend door de burgemeester en de voorzitter van de energiecoöperatie.

Voor de realisatie van het warmtenet is veel kennis benodigd. We zijn in gesprek met een consortium van bedrijven die de gemeente en de energiecoöperatie daarbij kunnen ondersteunen. Los van de civieltechnische kennis is er ook kennis over de organisatie van warmtenetten nodig. Hierbij is de rol van de gemeente binnen een warmtebedrijf van groot belang, hierover meer in het vervolg van deze raadsbrief.

Wijkuitvoeringsplan Fûgellân Dokkum

In het Fûgellân hebben we vorig jaar een onderzoek gedaan naar de meest haalbare en betaalbare manier om deze wijk aardgasvrij te maken. Dit alles in nauwe samenwerking met een klankbordgroep van bewoners en stakeholders als Thús Wonen, Wetterskip, Liander en Stedin. Uit het onderzoek blijkt dat een bronnet gevoed door aquathermie het meest geschikte alternatief is. Een bronnet is een warmtenet van zeer lage temperatuur (15 graden), dat 'warm' water levert aan woningen. In de woning wordt deze temperatuur via een warmtepomp verder opgewaardeerd naar een comfortabel niveau. Op onze website (<https://www.noardeast-fryslan.nl/wijkuitvoeringsplannen>) vindt u meer informatie over wat een bronnet inhoudt, wat de voordelen zijn en waarom het specifiek voor het Fûgellân kansrijk is.

Uiteindelijk moeten bewoners een concreet aanbod krijgen voor het bronnet. Op dat moment kunnen zij beslissen of ze mee willen doen. Afhankelijk daarvan beslist de gemeente om wel of niet over te gaan tot realisatie. Want er moeten voldoende huishoudens meedoen om het bronnet rendabel te maken. Dat aanbod kan pas worden gedaan, als verschillende zaken zijn geregeld. Ten eerste zoeken we de koppeling met de wijkvernieuwing die gepland staat. In het Fûgellân staan o.a. de aanpassing van de riolering, het aanbrengen van een regenwaterafvoerstelsel en het aanpassen van de wegen op de planning. Als de straten dan toch opengaan, is dit een uitstekende koppelkans om ook iets met een warmtenet te doen. Sterker nog, de business case van het warmtenet is sterk afhankelijk van deze kostenbesparing. De grootste kosten van een warmtenet zitten namelijk in de graafwerkzaamheden. Daarnaast speelt, net als in Eanjum, de rol van de gemeente binnen een warmtebedrijf een belangrijke rol. Ook dat heeft grote impact op de business case.

Een derde afhankelijkheid is of de woningen wel gereed zijn om aan te sluiten op het bronnet. Voor de lagere temperatuur verwarming is een goed geïsoleerde woning inclusief goede ventilatie nodig. Ook zijn er vaak aanpassingen nodig in het afgiftesysteem, zoals vloerverwarming of grotere radiatoren. Bewoners in het Fûgellân worden gemotiveerd om hier alvast mee aan de slag te gaan. Naar schatting zal de discussie

rond het warmtebedrijf en de koppeling met de wijkvernieuwing in elk geval nog ruim 2 jaar in beslag nemen. Dat biedt daarmee ook de tijd voor bewoners om de woning alvast voor te bereiden. Want of het bronnet doorgaat of niet, maatregelen als isolatie moeten bij elk alternatief voor aardgas getroffen worden.

Via verschillende manieren proberen wij bewoners te ondersteunen. Zo organiseert een buurtteam van inwoners samen met Buurkracht een collectieve inkoopactie voor vloerisolatie, raamisolatie en zonnepanelen. Hoe meer bewoners meedoen aan de actie, hoe goedkoper het wordt om te verduurzamen. Daarnaast kunnen bewoners een gratis afspraak maken met een energieadviseur. Ook worden zij geïnformeerd over beschikbare subsidies en leningen. Zo'n 3 á 4 keer in het jaar organiseren we bewonersavonden in het Fûgellân om een update te geven over het bronnet en om de collectieve inkoopactie verder onder aandacht te brengen.

Wijkuitvoeringsplan Hallum

U heeft in januari dit jaar een raadsbrief ontvangen over de Fyzje Hallum, met als bijlage de startnotitie Fyzje Hallum. In het bijbehorende collegevoorstel is voorgesteld om Hallum aan te merken als Wijkuitvoeringsplan in het kader van de Transitievisie Warmte. Gezien de relatie met het Masterplan Hallum is Hallum een logische keuze. Hier is B&W akkoord mee gegaan.

Op 30 september is er een informerende sessie gepland met Dorpsbelang Hallum, waarin wordt gesproken over het proces van een Wijkuitvoeringsplan, wat er wordt verwacht van het dorp én van de gemeente en op welke wijze we het proces kunnen gaan inrichten, in samenwerking met dorpsbelang/ het dorp. Na deze sessie kunnen we, met de input uit de sessie, verdere stappen zetten voor het opstarten van het wijkuitvoeringsplan Hallum.

Warmtebedrijf

Al sinds 2019 wordt er gewerkt aan een nieuwe Warmtewet. Momenteel ligt deze 'Wet collectieve warmte' bij de Tweede Kamer. Een belangrijk onderdeel van deze wet is dat elk warmtenet straks voor meer dan de helft (50+1) in publieke handen moet komen. Kort gezegd betekent dit dat gemeenten een belangrijke rol moeten innemen in warmtenetten. Dit vraagt om de oprichting van een gemeentelijk warmtebedrijf. Maar wat vergt dit voor investeringen vanuit de gemeente en wat zijn de potentiële voordelen van een gemeentelijk warmtebedrijf? En wat wordt onze rolbepaling precies? Komen warmtenetten voor 100% in handen van de gemeente, of komt een deel in handen van een lokale energiecoöperatie? Of laten we een private partij mee investeren, zodat zij ook hun kennis kunnen inbrengen? Dit betreft een complex vraagstuk, waarin we u als raad stapsgewijs meenemen. Dit is nodig om grip op de materie te krijgen, zodat u uiteindelijk een weloverwogen keuze kunt maken. Op zijn vroegst vindt eind 2025 besluitvorming over een gemeentelijk warmtebedrijf plaats.

Het is in elk geval duidelijk dat de rol van de gemeente in een warmtebedrijf belangrijk is voor het succes van de warmtetransitie. Uit de onderzoeken in Eanjum en Dokkum Fûgellân blijkt dat de business case van een warmtenet sterk afhankelijk is van publieke deelname. Zonder een gemeentelijk warmtebedrijf komen er waarschijnlijk geen warmtenetten. Dit terwijl het bronnet in Fûgellân over de gehele looptijd bijvoorbeeld enkele duizenden euro's goedkoper is voor huishoudens dan een individuele warmtepomp. Om dus te voldoen aan een belangrijk uitgangspunt van de Transitievisie Warmte, namelijk dat we de warmtetransitie zo haalbaar en betaalbaar mogelijk willen maken, is een besluit omtrent het warmtebedrijf essentieel.

Ketenaanpak verduurzaming gebouwde omgeving

Los van de concrete projecten die in verschillende dorpen en wijken lopen, werken we aan een overkoepelende aanpak voor de warmtetransitie in onze gemeente. Dit noemen we de ketenaanpak verduurzaming gebouwde omgeving. Het project is ontstaan naar aanleiding van twee constatering. Enerzijds dat het verduurzamen van je woning een complex traject is en bewoners daarbij uitgebreide ondersteuning nodig hebben, en anderzijds dat er een enorme markt ligt voor onze lokale economie, zeker gezien de vele installatie- en isolatiebedrijven die de gemeente kent. Deze hele keten, van het eerste advies naar de bewoner, tot de uiteindelijke uitvoer van maatregelen willen wij beter aan elkaar koppelen. In eerste instantie was het voornemen om hier een separate entiteit voor op te zetten, die onafhankelijk van de gemeentelijke organisatie opereert. Hierbij worden wij ondersteund door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) via de Town Deal Sterke Streken. Zij helpen ons in de zoektocht naar een geschikte organisatievorm.

Inmiddels zijn twee kwartiermakers ingesteld, die het begeleidingstraject van bewoners uitwerken, het contact met de regionale bedrijven verzorgen en de organisatie verder uitwerken. Voortschrijdend inzicht doet ons beseffen dat de initieel voorgestelde organisatiestructuur voor de ketenaanpak niet haalbaar en wenselijk is. De kwartiermakers werken nu aan een andere opzet. De verwachting is dat deze opzet sterker

aan de gemeentelijke organisatie verbonden zal zijn. Het besluit dat benodigd is voor deze eventuele koerswijziging wordt vervolgens aan het college voorgelegd.

Wat in elk geval als een paal boven water staat, is dat bewoners ondersteuning nodig hebben. Zoals eerder in de raadsbrief aangegeven, krijgen we steeds meer vragen over verduurzaming, bijvoorbeeld over de isolatiesubsidie. Dit legt druk op de ambtelijke organisatie. Vanuit de ketenaanpak wordt gewerkt aan een energieloket, dat onze organisatie hierin kan ondersteunen. Bewoners kunnen hier binnenlopen voor al hun vragen omtrent de verduurzaming van hun woning. We houden u op de hoogte van de ontwikkelingen rond dit energieloket.

Natuurinclusief isoleren

In de raadsvergadering van 18 april jl. heeft u een motie (2024-075029) aangenomen, waarin u oproept om te starten met een traject voor de zogeheten Soortenmanagementplannen (SMP). In een SMP laat de gemeente ecologisch onderzoek uitvoeren naar onder andere vleermuizen en zwaluwen. Bij het isoleren van woningen worden de verblijfplaatsen van deze beschermde soorten namelijk aangetast. Conform de flora- en faunawetgeving van de Omgevingswet is dat verboden. Via een SMP kan de gemeente gebiedsgericht ontheffing aanvragen, zodat bewoners alsnog spouwmuren en daken aan de buitenzijde kunnen isoleren. Conform het ecologisch onderzoek worden namelijk alternatieve verblijfplaatsen gerealiseerd (zoals vleermuiskasten), zodat de soorten ondanks het isoleren van hun huidige verblijfplaatsen alsnog worden beschermd. Het gehele onderzoek neemt ruim twee jaar in beslag. Op dit moment wordt een Europese aanbesteding voorbereid voor het SMP-traject. Binnenkort kunnen ecologische bureaus daarop inschrijven. Het is erg afhankelijk van de capaciteit van deze bureaus of we op relatief korte termijn kunnen starten met het onderzoek. In overleg met andere Friese gemeenten blijkt dit heel lastig te zijn. Bovendien kunnen de kosten hoger worden dan de eerder geschatte € 500.000, die we met een deel Rijkssubsidie en een deel gelden van het Nationaal Isolatieprogramma (oproep motie) zouden dekken. Uit recent marktonderzoek van de Fryske Marren, dat qua oppervlakte, aantal kernen en aantal woningen zeer vergelijkbaar is met onze gemeente, blijkt namelijk dat hun onderzoek waarschijnlijk tussen de € 600.000 en € 900.000 zal kosten. Als dat het geval is, dan proberen we binnen bestaande middelen daarvoor dekking te zoeken. Maar afhankelijk van de hoogte van de daadwerkelijke kosten kunnen wellicht nieuwe middelen nodig zijn. Over deze financiering en over de planning van het SMP-onderzoek informeren we u zodra er meer duidelijk is.

Parallel aan het SMP-traject loopt momenteel ook een landelijke, tijdelijke werkwijze voor natuurvriendelijk isoleren. Dit is in het leven geroepen als overbrugging tussen de huidige situatie en de situatie zodra alle gemeenten in Nederland een vastgesteld SMP hebben. Zodra een SMP is *gestart*, kunnen 30% van de woningen in een wijk isolerende maatregelen treffen. En zodra het SMP-onderzoek is *afgerond* en alle alternatieve verblijfplaatsen gerealiseerd zijn, mag 100% van de woningen in een wijk de spouwmuren en daken weer isoleren. Tot dat moment geldt de tijdelijke werkwijze, waarmee alvast 6% van de woningen aan de slag kunnen, mits het isoleren wordt uitgevoerd door een bedrijf met het certificaat 'natuurvriendelijk isoleren'. Om gebruik te kunnen maken van deze tijdelijke werkwijze, moet de gemeente alvast een deel van de alternatieve verblijfplaatsen realiseren, minstens 50 vleermuisverblijfplaatsen, uiterlijk in het voorjaar van 2025. Daarvoor loopt momenteel een opdracht, die volledig gedekt kan worden uit Rijkssubsidie. Uitgangspunt is dat de meeste verblijfplaatsen geplaatst worden bij gemeentelijk of maatschappelijk vastgoed. Als dat niet mogelijk is, dan moeten individuele woningeigenaren wellicht benaderd worden. In dat geval is het nog de vraag of er voldoende bereidheid is, zeker richting de korte deadline van begin 2025.

Verduurzaming maatschappelijk vastgoed

U ontvangt in kwartaal 4 van 2024 een informerende raadsbrief met als bijlage de startnotitie 'Gemeentelijke Routekaart Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed'. Om een efficiënte en effectieve start en versnelling te realiseren van het verduurzamen van het maatschappelijk vastgoed, wordt er een Gemeentelijke Routekaart Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed opgesteld. Deze startnotitie geeft u inzicht waarom een gemeentelijke routekaart nodig is, hoe deze routekaart tot stand komt en welke ontwikkelingen en projecten worden meegenomen.

Groen Gas

Ons beleidskader voor groen gas is inmiddels vastgesteld. Eén van de belangrijkste onderdelen van het beleid is dat monovergisters toegestaan worden op eigen boerenerven. De eerste omgevingsvergunning voor een monovergister in Burdaard is inmiddels verleend. Daarnaast zijn er momenteel twee aanvragen in behandeling, in respectievelijk Warfstermolen en Hantumhuzen. Aanvullend daarop zijn er al met zo'n 10 initiatieven, vooroverleggen geweest. De verwachting is dat deze aanvragen de komende tijd verder zullen toenemen, met name omdat er binnenkort een nieuwe ronde van de SDE (Stimulering Duurzame Energieproductie) opent. Er is een nieuwe categorie bijgekomen voor monomestvergisters met een

vermogen kleiner dan of gelijk aan 110 kW, met een hoger basisbedrag aan subsidie. Hierdoor is het voor kleinere bedrijven aantrekkelijker om met SDE-subsidie mest te gaan vergisten.

De netcongestie op het elektriciteitsnetwerk is al veelvuldig voorbij gekomen in deze raadsbrief. Netcongestie op het gasnetwerk kan echter ook aan de orde zijn. Een aantal jaren was dit een probleem, waarbij er onvoldoende capaciteit op het lagedruknetwerk was om voldoende groen gas in te voeden. In de zomermaanden was er te weinig vraag naar gas op het lagedruknetwerk, waardoor groengasinstallaties hun productie niet in konden voeden. Als gevolg hiervan stond de business case van nieuwe installaties onder druk. Inmiddels is er echter een booster geplaatst tussen het netwerk van Stedin en Liander, waarmee de congestie in onze regio verholpen is. Daarnaast heeft Gasunie plannen om een bestaande gasleiding tussen Kootstertille en Harlingen om te zetten naar een biogas verzamelleiding. Hiermee zou er in een groot deel van Fryslân meer groen gas kunnen worden ingevoerd.

Beleid zonnepanelen beschermd dorpsgezicht

Voor de zomervakantie hebben wij u schriftelijk geïnformeerd (2024-052997) over het onderzoek naar het verduurzamen van beschermde stads- en dorpsgezichten. De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat zowel Steunpunt Monumentenzorg als de inwoners mogelijkheden zien om het beleid te verruimen, waarbij de karakteristieken en kwaliteiten van de beschermde gezichten behouden kunnen worden. Op dit moment wordt het beleid geactualiseerd. Daarnaast wordt een inspiratiedocument opgesteld dat inzicht geeft in welke verduurzamingsmaatregelen in een beschermd gezicht mogelijk zijn en op welke manier.

Tot slot

Zoals u wellicht aan het aantal onderwerpen kunt opmaken is het thema energietransitie de afgelopen 5 jaar sterk gegroeid binnen onze organisatie. Dit is met name bewerkstelligd door uitbreiding van onze capaciteit. Waar we 5 jaar geleden nog 2 fte voor dit thema hadden, is het inmiddels toegenomen tot een kleine 10 fte. De financiering hiervan komt grotendeels uit Rijksmiddelen, namelijk uit de CDOKE-regeling (capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid). Op die manier is er een beperkte druk op de gemeentelijke begroting.

Ondanks deze groei ligt er ook nog een grote opgave voor ons. Thema's als netcongestie en natuurvriendelijk isoleren vormen een belangrijke rem op onze opgave, maar gezamenlijk met andere overheden en diverse belanghebbenden werken we hard aan het overwinnen van deze obstakels. Richting het einddoel van 2050 zullen er nog weer nieuwe, onvoorziene obstakels opdoemen. Om deze het hoofd te kunnen bieden is een duurzame samenwerking nodig tussen uw raad, het college, directie en de rest van de ambtelijke organisatie.

Hoogachtend,
Namens het college van burgemeester en wethouders van Noardeast-Fryslân,

H.J.C.M. Verbunt, MBA
Secretaris

mr. J.G. Kramer
Burgemeester